הרב אהרן פלדמן

הגנת הצרכן בהלכה: מקח שיש בו מום או היסרון

הקדמה

בפרשת בהר (ויקרא כה, יז) התורה מצווה אותנו: 'ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך' וכן (שם, יד) 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו'. בלשון התורה, 'אונאה' היא צער, והתורה אוסרת עלינו לצער אחרים: הפסוק הראשון מלמד שאסור **לצער בדברים**, כגון שאין לומר לבעל תשובה 'זכור מעשיך הראשונים', ואין לומר לבן של גרים 'זכור מעשה אבותיך'.[1] לעומתו הפסוק השני עוסק **באונאת ממון**, דהיינו שאסור למוכר לצער או לרמות את הקונה, ולקונה אסור לצער או לרמות את המוכר.

במאמר זה נדון במקרים שבהם הקונה קיבל מוצר שטיבו ירוד או שיש בו מום. נעסוק בהגדרת סוגי המומים, וכן בהשלכות של עסקה שבה המוצר פגום או שאינו תואם את ההזמנה.

א. מקח שיש בו היסרון או מום

המשנה במסכת בבא בתרא (פג ע"ב) דנה בארבעה מקרים שבהם אחד הצדדים (או שניהם) יכולים לבטל את המקח:

ארבע מדות במוכרין:

[א] מכר לו חטין יפות ונמצאו רעות – הלוקח יכול לחזור בו;

במקרה זה סוכם שהסחורה תהיה איכותית ('חיטין יפות'), ונמצא שהיא גרועה ('רעות'). במקרה כזה הקונה נתאנה, והוא רשאי לחזור בו.

[ב] רעות ונמצאו יפות – מוכר יכול לחזור בו;

במקרה השני הוסכם על סחורה שאינה איכותית, ונמצא שהיא איכותית. כיוון שהמוכר נתאנה, הוא רשאי לחזור בו. ה'נמוקי יוסף'[2] מסביר שמדובר במקרה שהמוכר אינו מקומי, ולא ידע שהסחורה באיכות ה'רעה' שהוא מספק נחשבת לסחורה באיכות טובה במקום זה, ולכן הוא יכול לחזור בו. מכך עולה שבמקרים מסוימים אין קריטריונים מובהקים ל'טיב טוב' ול'טיב גרוע', ואמת המידה היא הסחורה הנמכרת באותו אזור.

1. רמב"ם, הל' מכירה פי"ד הי"ג.
2. נמוקי יוסף, בבא בתרא מא ע"ב בדפי הרי"ף.

בחזרה לעמוד התוכן

[ג] רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות – אין אחד מהם יכול לחזור בו;

במקרה השלישי סוכם על סחורה לא טובה, ונמצא שהיא גרועה ביותר. במקרה כזה הקונה אינו יכול לטעון שלא הבין שיקבל סחורה באיכות גרועה כל כך, שהרי הסכים לקבל סחורה גרועה. וכן כשסוכם על סחורה באיכות טובה, ונמצא שהיא באיכות טובה ביותר, לא יוכל המוכר לחזור בו.[3]

[ד] שחמתית ונמצאת לבנה, לבנה ונמצאת שחמתית, עצים של זית ונמצאו של שקמה, של שקמה ונמצאו של זית, יין ונמצא חומץ, חומץ ונמצא יין – שניהם יכולין לחזור בהן.

במקרה הרביעי נמכרה סחורה מסוג אחר לחלוטין מזה שסוכם עליו: לחיטים שחומות ישנו ייעוד אחר משל חיטים לבנות, ולחומץ ייעוד אחר משל יין. לכן גם המוכר וגם הקונה יכולים לחזור בהם (אפילו אם מבחינת המחיר רק צד אחד נתאנה).

ב. יש מום בסחורה – יכול הקונה לחזור בו

הגדרת 'מום' משתנה בהתאם לנהוג באותו מקום ובאותו זמן:[4] כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה – מחזירין, וכל שהסכימו עליו שאינו מום, הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך.[5] כך, למשל, אף שבזמן הגמרא נהגו תמיד למהול את היין במים לפני שתייתו, הגמרא (ב"מ ס ע"א) קובעת שלמוכר אסור למהול את היין במים. אם נפלו מים ליין לפני המכירה – על המוכר להודיע זאת לקונים. אך במקום שבו נוהגים שהמוכר מוהל את היין, הוא רשאי לעשות כן; וכך מובא בגמרא שם:

מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות, אלא אם כן הודיעו... מקום שנהגו להטיל מים ביין – יטילו.[6]

---

3. שם.
4. הפוסקים נחלקו במקרה שבו המום מצוי מאוד, כגון כשיש סרכה המטריפה את הבהמה: לדעת הרמב"ן והרשב"א, בחידושים לחולין נא ע"א, יוכל הקונה לבטל את המקח, כמו בכל מום אחר. לעומת זאת לדעת רבנו אפרים, בחידושיו לחולין שם, ותוספות הרא"ש, חולין שם, במקרה של מום מצוי היה על הקונה להעלות על דעתו שעלול להימצא מום כזה, ולהתנות במפורש שהמקח יתבטל אם ימצא מום כזה. לדעתם, אם הקונה לא התנה במפורש - הרי זה כאילו מחל על המומים המצויים. להלכה הביא השלחן ערוך, חו"מ סי' רלב סע' יב, את שתי הדעות. ערוך השלחן, חו"מ סי' רלב סע' יח, מסכם שמכיוון שאין הכרעה במחלוקת, המוציא מחברו עליו הראיה. עם זאת נראה למעשה שמחלוקת הפוסקים היא רק כשאין מנהג ברור, אבל במקום שיש מנהג ברור – הולכים אחר המנהג, וכמו שמסיים הרא"ש (הנ"ל): 'מדלא אתני אחולי אחיל וקנה, כדרך כל לוקחי בהמות, שאינן נמנעין מלקנות בשביל ספק טרפות' (עיינו גם בחכמת שלמה, חו"מ סי' רט סע' ב).
5. רמב"ם, הל' מכירה פט"ו ה"ה; שו"ע, חו"מ סי' רלב סע' ו.
6. דוגמה נוספת להליכה אחר המנהג היא בביטול מקח בקנייה סיטונית, בגלל אחוז גבוה של סחורה פגומה. לגבי פירות, תאנים ויין קובעת המשנה, בבא בתרא פ"ו מ"ב: 'המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה, תאנים מקבל עליו עשר מתולעות למאה, מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה'. על כך מציין הרי"ף, בבא בתרא מז ע"א, שכל השיעורים הללו הם במקום שבו אין מנהג, אך במקום שיש מנהג – הולכים אחר המנהג, וכן פסק השלחן ערוך, חו"מ סי' רכט סע' א-ב.

בחזרה לעמוד התוכן

ההיגיון שבכך הוא שהעסקה בין הצדדים נעשית מתוך הנחות מוצא היונקות מהמנהג. לכן אם לא הוסכם במפורש אחרת, אנו יכולים להניח שהקונה הסכים מראש לקבל גם סחורה מסוג זה.

ג. טעות כמותית קטנה

לגבי אונאה במחיר, דהיינו שהמחיר בעסקה מסוימת חורג מהמחיר הרגיל בשוק, הדין הוא שאם מדובר בסטייה קטנה (16.66%), המתאנה אינו יכול לתבוע את המאנה על האונאה.[7] האם כך הם הדברים גם כאשר ישנו הפרש קטן בין כמות הסחורה שסוכם עליה לבין הכמות שסופקה בפועל? הגמרא[8] מביאה את דברי רבה: 'אמר רבה: כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין, אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר'. לדברי רבה כאשר יש טעות במדידת המוצר, האונאה חוזרת, אפילו כשהטעות קטנה (כגון אם סוכם שיקבל מאה אגוזים, ונמצא שישנם רק תשעים ותשעה). זאת כי אף שאדם מוכן למחול כאשר חלק קטן מהסחורה פגום, כשכך נהוג במקום זה, הוא אינו מוכן למחול על טעות חשבונית.[9]

ד. מוכר שלא ידע שבמקה יש מום

האם כאשר המוכר סיפק מוצר פגום בטעות, הקונה יוכל לדרוש שהעסקה תבוטל? האם העובדה שהמוכר עצמו לא יכול היה לבדוק אם יש מום מגינה עליו מפני תביעה של הקונה לביטול העסקה? תשובה לשאלות אלו ניתן ללמוד מדברי הגמרא במסכת חולין (נ ע"ב-נא ע"א):

> תנו רבנן, מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות: מצד אחד – כשרה, משני צדדים – טרפה... הגליד פי המכה – בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה...

וביאר רש"י (שם ד"ה בידוע):

> בידוע שהוא ג' ימים קודם שחיטה – ואם לקחה בתוך שלשה ימים הוי מקח טעות, וצריך המוכר להחזיר לו מעותיו.

אם בהמה נשחטה ובבית הכוסות (חלק ממערכת העיכול) שלה נמצאה מחט, הבהמה טרֵפה אם נוצר נקב מפולש בבית הכוסות ('שני צדדים'). אם הפצע במערכת העיכול הגליד, הבהמה עדיין טרפה, אך ניתן לדעת שהפצע נגרם שלושה ימים ומעלה לפני השחיטה. רש"י מסביר שלזמן שבו נוצר הפצע יש השלכות לדיני מקח טעות: אם הפצע נגרם לפני המכירה, הקונה יכול לבטל את המקח; ואם אחרי המכירה, אין באפשרותו לבטל את המקח. מגמרא זו אנו למדים שהקונה יכול לבטל את המקח גם אם המוכר לא היה מודע למום, ואפילו כשלא הייתה לו דרך לבדוק זאת. יתר על כן, מהגמרא במסכת

7. רמב"ם, הל' מכירה פי"ב ה"ב; שו"ע, חו"מ סי' רכז סע' ב.
8. קידושין מב ע"ב.
9. רש"י, קידושין מו ע"ב ד"ה חוזר.

בחזרה לעמוד התוכן

בבא מציעא (מב ע"ב) ניתן ללמוד שגם כאשר המוכר עצמו נתאנה (קנה את הסחורה כשכבר יש בה מום), עדיין יוכל הקונה לבטל את המקח, והמוכר יוכל לתבוע את הבעלים הראשונים.[10]

לסיכום, ישנם שלושה סוגים של 'מקח טעות': יפות ונמצאו רעות, מקח שנמצא בו מום, וטעות במידה ובמשקל. בשלושת סוגי הטעויות הללו הטעות היא במוצר עצמו, בניגוד ל'אונאה במחיר', שם המוצר תאם את הציפיות, אלא שמחירו היה חריג מהמקובל. במקרים אלו הקונה רשאי לתבוע את אונאתו אף שהמוכר טעה בעצמו, וגם אם לא היה יכול להימנע מהטעות.

ה. הסעד במקרה של מקח טעות

מה הדין כאשר נמצא שיש מום במכר: האם המכר מתבטל? האם המתאנה רשאי לבחור בין ביטול העסקה לבין דרישת פיצוי? האם למאנה ישנה בחירה בעניין זה? כבר ראינו לעיל שבמקרה של 'חיטין יפות ונמצאו רעות' רשאי הקונה לחזור בו ולבטל המכר. הרמב"ם[11] וה'שלחן ערוך'[12] מוסיפים שמחד גיסא המוכר אינו יכול לדרוש שהמקח לא יתבטל והוא יפצה את הקונה; ומאידך גיסא הקונה אינו יכול לדרוש פיצוי וקיום המקח, אם המוכר מסרב ודורש 'קח אותו כמות שהוא, או תיקח מעותיך ותחזיר לי מקחי'.[13]

ו. הסעד במקרה של טעות במידה

ראינו לעיל את דברי רבה (קידושין מב ע"ב) ש'כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין, אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר'. הראשונים נחלקו אם גם במקרה של טעות במידה (להבדיל מ'יפות ונמצאו רעות') המקח מתבטל תמיד: לדעת תוספות[14] אם הייתה טעות במדידה המקח בטל, כמו במקרה של מום במקח.[15] הרשב"א[16] חולק על התוספות, ולדעתו במקרה של טעות במידה תמיד המקח קיים. לעניין זה אין הבדל בין חיסרון שניתן להשלימו (קנה קילו תפוחים ונמצא שיש פחות מקילו) לבין חיסרון שאי אפשר

10. הגמרא הנ"ל (בבא מציעא מב ע"ב ב) דנה במתווך שקונה בהמות בשוק ומוכר אותן לאחרים ('ספסירא'), ואחרי שמכר בהמה – התברר ששיניה היו פגומות. למסקנת הגמרא הקונה רשאי להשיב את הבהמה לסרסור, והסרסור יוכל להשיב אותה למוכר המקורי. הראשונים נחלקו מהי מידת האחריות של הקונה במקרה שהבהמה מתה אצלו לפני שהחזיר אותה למתווך. עיינו רמב"ם, הל' מכירה פט"ז הי"א; שו"ע ורמ"א, חו"מ סי' רלב סע' יח, ובנושאי הכלים שם.
11. רמב"ם, הל' מכירה פט"ו ה"ד.
12. שו"ע, חו"מ סי' רלב סע' ד.
13. ראו להלן לגבי מום שרק מעטים מקפידים עליו, שיש סוברים שבמום כזה המקח אינו בטל והמוכר יחזיר את הפרש המחיר.
14. בבא מציעא נו ע"ב ד"ה כל דבר.
15. גם לדעת התוספות, כאשר עוד לא מדדו והמוכר ציין רק מידה משוערת, המקח לא יתבטל אלא יתקזזו במחיר, שהרי גם הקונה ידע שהמידה אינה מכוונת בדיוק.
16. חידושי הרשב"א, קידושין מב ע"ב ד"ה ומסתברא.

בחזרה לעמוד התוכן

להשלימו (שדה קטן ממה שהוסכם עליו). במקרים כאלו, אם ניתן להשלים את החיסרון – המוכר ישלים את החיסרון, ואם לא, יקזזו את החיסרון מהמחיר. בדעה אמצעית אוחזים הרמב"ן,[17] הרא"ש[18] והרמב"ם:[19] לדעתם אם ניתן להשלים את החיסרון במקח – המקח קיים; ואם אי אפשר להשלימו – המקח בטל.[20] כשיטה זו פסק ה'שלחן ערוך'.[21]

ז. מום שניתן לתקנו

הרא"ש בתשובה (כלל צו אות ו) כתב שבמקרה של מום שאפשר לתקנו, העסקה אינה מתבטלת, והמוכר יפצה את הקונה בדמי התיקון:

> את אשר שאלת: ראובן ושמעון... הסכימו יחד שימכור ראובן לשמעון הבתים בסכום ממון... ולאחר ג' חדשים נעשה המכר. ובין ההסכמה והמכר באו כותים לקרטבא וחנו בבתים ההם וקלקלו בהם מקצת מקומות... ושמעון רוצה לחזור במקח... וראובן אומר שדבר מועט הוא הקלקול לנגד ערך הבית, ושהוא יגבה מדמי המכר קלקול הבית על פי ערך שמאים... רואה אני את דברי ראובן: כי בית מכר לו עדיין נקרא בית, אם אירע בו קצת קלקול מום עובר הוא, ובדמים שהוא מנכה לו יחזור הבית לקדמותו, ואין כאן מקח טעות.

הרא"ש דן במקרה של מכירת בתים שלאחר המכירה התגלו בהם מומים. הוא קובע שהמוכר יכול לדרוש שהמכר יתקיים,[22] בקיזוז עלות התיקון של המומים, אם מתקיימים שני תנאים: א. ניתן לתקן את המומים ('מום עובר'). ב. המומים לא היו חמורים באופן שמבטל מהבית את שמו ('עדיין נקרא בית'). ה'שלחן ערוך'[23] פסק כדברי הרא"ש.

---

17. חידושי הרמב"ן, בבא בתרא קג ע"ב.
18. פסקי הרא"ש, בבא בתרא פ"ז סי' א ד"ה גמרא איבעיא.
19. רמב"ם, הל' מכירה פט"ו הל' א-ג; ועיינו מגיד משנה וכסף משנה, בהלכה א.
20. לפי שיטה זו, וכן לפי שיטת הרשב"א, צריך להסביר שדברי רבה ש'כל דבר שבמדה... חוזר' נועדו להבחין בין אונאה כזו לאונאה במחיר לעניין מחילת המתאנה במקרה של אונאה קטנה, ולא לקבוע שתמיד המקח בטל (עיינו רמ"ה, בבא בתרא צ ע"א אות קמה).
21. שו"ע, חו"מ סי' רלב סעי' א; ועיינו סמ"ע, לשו"ע שם ס"ק ב. לדעת הרמ"ה, בבא בתרא צ ע"א אות קמו, לפעמים גם כאשר אין אפשרות להשלים את החיסרון, המקח יהיה קיים ורק יקזזו את ההפרש במחיר. המקח קיים אם ניתן ליהנות ממנו כמות שהוא והחיסרון הוא כמותי בלבד, 'במידי דמתהני ליה לאיניש במקצתו כמה דמתהני ליה מכוליה לפי חשבון, כגון בישרא ופירי ומאי דדמי להו דלא קפדי אשיעורא'. לעומת זאת במקרה של חיסרון איכותי, המקח בטל, 'במידי דלא מתהני ליה ממקצתו כמה דמתהני ליה בכוליה לפי חשבון, כגון בית העומד לדירה וכלי העומד להשתמש בו ובגד העומד ללבישה... כל כהאי גוונא אי שני מהאי דפסק בהדיה מקח טעות הוי'.
22. מדברי הבית יוסף, חו"מ סי' רלב סע' א, והב"ח, שם סע' ד, משמע שמום שאפשר לתקנו שווה לחיסרון במידה שאפשר להשלימו. לכן גם במקרה הפוך – שבו הקונה דורש תיקון או פיצוי, ואילו המוכר דורש 'קח אותו כמות שהוא או תיקח מעותיך ותחזיר לי מקחי' – תתקבל תביעת הקונה.
23. שו"ע, חו"מ סי' רלב סע' ה.

בחזרה לעמוד התוכן

ה. מום שרק מעטים מקפידים עליו

ראינו לעיל את דברי הרמב"ם,[24] ש'כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה – מחזירין'. מה הדין כאשר רק אנשים מעטים מקפידים על מום כזה? בשאלה זו עסק 'תרומת הדשן',[25] הדן במקרה הבא: הקונה ביקש מהמוכר בשר צאן מאיל מסורס. המוכר הסכים, אך למעשה סיפק בשר איל שאינו מסורס. אף ששני מיני הבשר ראויים למאכל, בשר איל שאינו מסורס פחות טוב כי 'ריחו נודף'. הקונה תבע את ביטול העסקה, ואילו המוכר דרש שהעסקה לא תבוטל, והוא יחזיר רק את ההפרש במחיר בין שני סוגי הבשר. 'תרומת הדשן' מביא ראיה מהגמרא במסכת ביצה (ז ע"א):

> ההוא דאמר להו: ביעי דפחיא למאן! יהבו ליה ביעי דשחוטה. אתא לקמיה דרבי אמי, אמר להו: מקח טעות הוא, והדר. – פשיטא! – מהו דתימא: האי לאכילה קא בעי להו, והאי דקאמר דפחיא – משום דצריבן, למאי נפקא מינה – למיתבה ליה ביני ביני, קא משמע לן.

אדם ביקש לקנות ביצים 'דפחיא' (שנולדו מתרנגולת חיה, ומהן יכולים לבקוע אפרוחים), ובמקומן מכרו לו ביצים שנמצאו בבטנה של תרנגולת שחוטה (שאפרוחים אינם יכולים לבקוע מהן). רבי אמי פסק שהמקח בטל, ועל המוכר להחזיר לקונה את כל הכסף ששילם. הגמרא מסבירה שיש חידוש בפסק זה, משום שאלמלא דברי רבי אמי, היינו סבורים שהקונה ביקש ביצים 'דפחיא' למטרת אכילה, והמוכר יצטרך רק להחזיר לו את הפרש המחיר בין ביצים 'דפחיא' לביצים של שחוטה. ואף שגם ביצי שחוטה ראויות למאכל, 'אלו יפים מהם – ויחזיר לו דמי מעליותן' (רש"י שם ד"ה למיתבא). 'תרומת הדשן' הסיק מסוגיה זו שאילו הקונה באמת היה צריך את הביצים למטרת אכילה, המקח לא היה מתבטל, והיה על המוכר להחזיר את פער המחיר. מכאן עולה שכאשר ישנו מום קטן שרוב האנשים אינם מקפידים עליו, כמו בשר איל שאינו מסורס, אין לבטל את העסקה, אלא רק להחזיר את ההפרש במחיר, אלא אם כן ידוע שהקונה איסטניס המקפיד שלא לאכול מבשר שאינו מסורס. וכן פסק הרמ"א.[26] הב"ח[27] השיג על 'תרומת הדשן', ולדעתו גם במקרה של איל מסורס המקח מתבטל לגמרי, כמו במקרה של 'יפות ונמצאו רעות', ואין כופין על הקונה את קיום העסקה. כראיה לדבריו הוא מביא את פירוש הר"ן,[28] שמסביר באופן שונה את הגמרא במסכת ביצה. לדברי הר"ן, בגמרא מדובר שהקונה הושיב תרנגולת לדגור על הביצים, ומשכך הביצים נמאסו ואינן ראויות עוד לאכילה. אלמלא התקלקלו הביצים, באמת היו מבטלים את המקח. הר"ן מסיים:

> אף על פי... שכל שיכול להשלים – משלים, הני מילי במדה שחסרה, שכיון שהשלים הרי יש לו ללוקח כל מה שנתכוון לקנות. אבל מי שנתכוון לקנות דבר

24. רמב"ם, הל' מכירה פט"ו ה"ה.
25. תרומת הדשן, סי' שכב.
26. רמ"א, חו"מ סי' רלג סע' א.
27. ב"ח, חו"מ סי' רלג סע' א.
28. ר"ן, קידושין יז ע"ב מדפי הרי"ף.

בחזרה לעמוד התוכן

חשוב מעט, שנאמר שיהא בידו של מוכר להשלים משלים לו בהרבה מן הגרוע או בדמים?! אינה תורה! ומשנה שלימה שנינו 'יפות ונמצאו רעות – לוקח יכול לחזור בו', ובודאי אפילו רצה מוכר ליתן לו כפלים מן הרעות לא כל הימנו.

האחרונים נחלקו בפסיקת ההלכה, ואין בכך הכרעה ברורה.[29]

ט. קונה שהזיק לסחורה הפגומה או ניזוק ממנה

ראינו לעיל שבמקרה של בהמה שנמצאה טרפה לאחר שנשחטה, הקונה זכאי לבטל את המקח ולקבל את כל כספו בחזרה. הרמב"ם (הל' מכירה פט"ז ה"ו) מסיק:

מכאן אתה למד, שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון, אם עשה דבר שדרכו לעשותו כגון זה ששחט את הטרפה פטור, ואם שינה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה.

דוגמה נוספת לכך שהקונה אינו צריך לשלם למוכר על הנזקים שנגרמו לסחורה הפגומה מובאת בסוגיה במסכת בבא בתרא (צב ע"א; צג ע"ב). שם נידון גם היקף הפיצוי שהקונה שנתאנה זכאי לו על הנזקים שנגרמו לו בגלל המום במקח:

משנה. המוכר פירות לחברו וזרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן - אינו חייב באחריותן... זרעוני גינה שאינן נאכלין – חייב באחריותן. גמרא... תנו רבנן: מהו נותן לו? דמי זרע ולא הוצאה, ויש אומרים: אף הוצאה.

המשנה דנה באדם שקנה זרעים מחברו, ולאחר שזרעם – לא צמחו. אם הזרעים ראויים למאכל – המוכר אינו צריך לפצות את הקונה, כי היה יכול להניח שהקונה מייעד את הזרעים לאכילה ולא לזריעה. אך אם זרעים אלו אינם נאכלים – המוכר חייב באחריותם, וצריך לפצות את הקונה, ואינו יכול להתנות את הפיצוי בכך שהקונה יחזיר לו את הזרעים. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים על היקף האחריות של המוכר על הזרעים: לדעת תנא קמא, המוכר צריך להחזיר רק את מחיר הזרעים; ויש אומרים שעליו לפצות את הקונה גם על ההוצאות שהיו לו בזריעת הזרעים. להלכה[30] נפסקה דעתו של תנא קמא, שהמוכר אחראי על דמי הזרעים בלבד, ואינו צריך לפצות את הקונה על הוצאותיו. עם זאת לדעת הרמ"ה[31] מחלוקת התנאים היא רק כאשר המוכר לא היה מודע לכך שהזרעים אינם טובים לזריעה, אבל אם הוא היה מודע לכך – יהא עליו לפצות את הקונה גם על הוצאותיו, משום 'דינא דגרמי', דהיינו שהוא פושע וקרוב למזיק. ה'שלחן ערוך'[32] הביא דברי הרמ"ה להלכה.[33]

---

29. עיינו גם חידושי חתם סופר, ביצה ז ע"א; נתיבות המשפט, סי' רלג סע' ג; שער משפט, סי' רלג; ערוך השלחן, חו"מ סי' רלג סע' ד; ועיינו עוד בתיק 74113 ברשת ארץ חמדה גזית, לגבי קונה שביקש רכב שהיה בבעלות פרטית, ולאחר המכירה התגלה שהיה זה רכב חברה.
30. רמב"ם, הל' מכירה פט"ז הל' א; שו"ע, חו"מ סי' רלב סע' כ.
31. יד רמ"ה, בבא בתרא צז ע"ב אות סב.
32. שו"ע, חו"מ סי' רלב סעי' כא.
33. עיינו בשו"ע שם, שדן במקרה שהקונה הוליך את הסחורה למקום רחוק. השו"ע מחלק בין הוצאות

בחזרה לעמוד התוכן

סיכום

א. במקרה של מום, זכותו של המתאנה לדרוש את ביטול העסקה, אך אין בכוחו לדרוש לקיים את העסקה ולקבל פיצוי.
ב. כאשר ניתן לתקן את המום יוכל המוכר לדרוש את קיום העסקה ולקזז את דמי התיקון מדמי המכר.
ג. כך הדין גם כשנעשתה טעות במידה ובמשקל – אם ניתן להשלים את החיסרון, על המוכר להשלים אותו, או לקזז את ההפרש מדמי המכר. אם אי אפשר להשלימו – המכר יתבטל.
ד. מקרה חריג הוא מום שרק מעט אנשים מקפידים עליו, שלפי חלק מהדעות המקח קיים וההפרש במחיר יוחזר, ולא תתקבל תביעה לביטול העסקה.
ה. הקונה יהיה פטור מלשלם על נזקים שנגרמו לסחורה הפגומה, אם נזקים אלו נבעו מהתנהגות סבירה מצידו, ויהיה חייב בנזקים שנגרמו עקב התנהגות לא סבירה.
ו. אם המוכר ידע על המום שבסחורה, יהא עליו לשאת גם בהוצאות העקיפות שנגרמו לקונה.

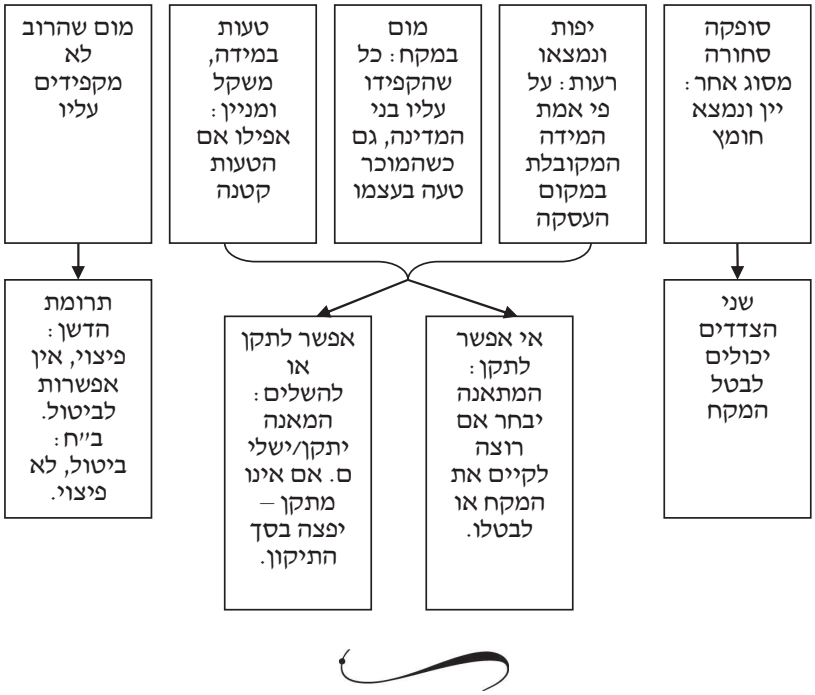

ההולכה להוצאות ההחזרה; בין מקרה שבו הקונה הודיע למוכר על כוונתו להוליך את הסחורה למקום רחוק לבין מקרה שלא הודיע; ובין מקרה שהמוכר לא ידע מהמום לבין מקרה שבו היה ידוע לו מהמום.

בחזרה לעמוד התוכן